

Intervju Zlatica Gruhonjić

Danijela: Četrnaesti juni 2018. godine, Banja Luka, prostorije Oštre nule. Intervju vode Milica Pralica, Danijela Majstorović za projekat Oštre nule i BASOC-a Banjalučke priče usmene istorije. Naša današnja sagovornica je profesorica njemačkog jezika i voditeljica brojnih projekata Zlatica Gruhonjić i evo možemo da počnemo ovaj intervju. Zlatice, prvo pitanje kad se pomene Banja Luka, na šta te to prvo asocira? Šta je za tebe Banja Luka?

Zlatica: Pa ja sam ovako uvijek bila lokal patriota i mislim da svaki pravi Banjalučanin obožava svoj grad i sve ono što on predstavlja pogotovo u nekom onom ranijem periodu ja bih rekla gdje smo svi bili vrlo izmiješani, vrlo svi iz različitih sredina i etničkih skupina i različitih kulturnih sredina, kako god, a vrlo smo lijepo živjeli, uživali u tom nekom zajedničkom životu u Banja Luci. Bar ja to tako vidim. Što se tiče sad nekog perioda kad bi čovjek gledao na taj ratni period, mislim tu moram da kažem da sam se stidjela Banja Luke. Mislim i danas mi se to dešava, al me je bilo sramota onoga što se dešavalo što sam osjećala i kao dio svoje odgovornosti iako čovjek tu nije mogao bog zna šta da napravi, mislim da saosjećala sa svojim prijateljima, rodbinom, drugarima, kako god, da pomogne time što će bit s nekim, pomoći, ne znam, da preživi.

Danijela: Kako je bilo, hajde da se vratimo na te, recimo, sedamdesete i osamdesete, kako je bilo živjeti u Banja Luci?

Zlatica: Banja Luka je za mene nešto bila i ostala, ovaj, bez obzira na sve, nešto posebno, al više onakva kakva je bila nekada nego kakva je danas, mislim. Ovo danas je, meni barem, ja sam i neka starija generacija, meni je puno tih stvari strano.

Danijela: Kakva je bila Banja Luka sedamdesetih i osamdesetih? Kad govoriš o tom periodu, čega se najradije sjećáš?

Zlatica: Pa eto, sjećam se druženja, sjećam se naših... Recimo ja sam radila u elektrotehničkoj školi. Mi smo imali veliki kolektiv, sto ljudi, preko sto ljudi. Vrlo smo se lijepo i slagali i družili i sa djecom nekakav nekakav divan rad gdje ste, gdje čovjek eto nešto ono što si djeci govorio i čemu si ih učio je nešto značilo, nešto predstavljalo. Bilo je efekata, bilo je pomaka. To danas čujem od mojih generacija kad slavimo godišnjice, kad se zahvaljujem na određenim stvarima koje sam ih naučila il pokušavala naučiti. Dakle, jedan period ajd da kažemo bezbrižan mada, naravno, nikada ni jedan život nije bezbrižan. Ljudski život nije bezbrižan. Uvijek ima, naravno, problema, al to su bili normalni problemi. To su bili problemi hoće li, ne znam, neki učenik nešto naučiti i pa da ne moraš da mu daš jedinicu, da tako kažem, hoćeš ga uspjati navesti da nauči nešto il nećeš, hoćeš li otić na godišnji odmor u Njemačku il ćeš otići na more, hoćeš li imati novca da kupiš neku majicu skupu il neki nešto što želiš, neku knjigu, neku ploču.

Danijela: Gdje ste izlazili u Banja Luci? Gdje se kretalo, gdje se hodalo da kažem?

Zlatica: Hodalo se po kaficima, po kafanama. Išlo se kraj Vrbasa, na ono kako se kaže na teferiče, na izlete, išlo se u disko klubove, u Čajavec recimo. Ja sam tamo, ja sam ta generacija koja je išla u disko u tehničku školu, danas mašinsku, pa u gimnaziju pa u Čajavec, koji danas više ne postoji. Mi nismo imali matineje recimo kao moje rođakinje koje su završile gimnaziju prije mene i koje su meni o tome pričale uvijek sa ponosom. Mi nismo imali ta druženja. Kab je recimo u naše vrijeme već izgubio svoj značaj. Ranije je bio itekako značajan.

Danijela: Gdje je bio Kab?

Zlatica: Kab je bio kod Insanića tamo, Insanićeve pekare. Jedno malo dvorište, mali prostor gdje su se ljudi sastajali i tako, eto, moj tata je tu znao dolaziti pjevati i tako. U moje vrijeme išlo se recimo kod Kušme. To danas ne postoji. To je...

Danijela: Gdje je to?

Zlatica: To je onaj kafić na početku Borika iza San Rema. Prvi onaj kafić. Kod Kušme tu smo bili. Tu su me na početku rata imali običaj legitimisati, ne samo mene nego sve nas. Išlo se ovamo Mone, Kajak i tako taj na tom potezu u Boriku. Tu smo izlazili. Dakle, to je već neki period kafića mada ja više volim kafane inače i restorane gdje možeš sjesti zapjevati, razgovarati. Kafići su već ono bili i tada vrlo bučni.

Danijela: Gdje se išlo? U koje se kafane išlo (06:54 – nerazumljivo) Mone?

Zlatica: Mone. Mone. Eto, to je bilo neko druženje. Rijetko smo išli recimo u hotel Bosnu mada je to bilo, hotel Bosna je bila popularnija za vrijeme mog srednjoškolskog obrazovanja.

Danijela: Jesi li ti išla u gimnaziju?

Zlatica: Jest, u gimnaziju. U Šokaru smo takozvanu išli. Šokara je restoran iza, ne znam kako se sad zove, jel Ambassador il, nemam pojma. Iza hotela Bosna, u sklopu je hotela Bosne, ali iza. Tu smo izlazili. Tu se išlo recimo na pivo, na vino, čašu vina, na one prve čaše piva i vina. Mi smo to zvali Šokara. Ja to i dan danas zovem Šokara. Eto to je ta generacija od sedamdesetih godina.

Danijela: A špacirung po Parkiću? Jel to bilo kao...?

Zlatica: Pa ja nisam bila od onih koji su pretjerano išli u Parkić. To su već bile kasnije generacije. Mi smo više išli ovamo u park, onaj gradski park, koji je tada izgledao stvarno kao park, a ne kao ovo pojilo za konje. Ne znam već kako bih to nazvala, produženi neki park, ne znam. To je bilo okruženo drvećem i tu smo mi išle vako kad nemamo časa. Tu se izlazilo, hodalo, sjedilo, ne vidi te niko jer je to sve bilo okruženo drvećem. Eto, to smo nekad imali običaj, a sad ovaj parkić ovdje gdje je bio spomenik palim borcima, ja nisam imala običaj da idem i to moje društvo. Išli smo u zanatski centar jedno vrijeme, ovaj kako ga zovu stari zanatski centar kod Buljonija, recimo, tu je bilo druženja kod Bisića. To je sve u sklopu ovamo kod ovoga... o bože... u Rosuljama prekoputa parka Mladen Stojanović, ovaj biciklista Dane Kuvelja.

Danijela: Reci mi, vidim da dosta provejava mi iz tvoje priče različitih imena i prezimena. Da li bi se složila ili bi možda nešto prokomentarisala oko te jedne da kažem multikulturalne multietničke slike Banja Luke u tom smislu? Kakav je identitet bio u Banja Luci?

Zlatica: Banja Luka je zbilja bila izmiješana, jako izmiješana. Bilo je, nema ko koga nije bilo ko nije bio u mom recimo odjeljenjima gdje sam ja išla u školu, osnovnu školu Kasim Hadžić, pa poslije u gimnaziju. I moji roditelji su prosvjetno radnici. Mama je radila u školi Braća Pavlić. Dakle, bili smo, to je bila opšta mješavina. Niko tu nije ni razmišljao da li je neko, ne znam, da li se neko zove Aida zato što je, ne znam, musliman il nešto il Srbin il tako dalje, dal se neko zove, ne znam, Srđan zato što je Srbin ili Hrvat il musliman. Niko o tome nije razmišljao zaista.

Danijela: Jel bilo multietničkih brakova u Banja Luci?

Zlatica: Jeste. Ja mislim da je Banja Luka pa poslije Mostara grad koji je imao najviše tih tzv. miješanih brakova, mada što bi moj brat rekao ne znam šta znači miješani. Nije konj i ne znam neka tamo koza nego je ista vrsta u pitanju, ljudska vrsta. Tako da jeste bilo. Ja danas gledam po Banja Luci i ne vidim onako lijepe djevojke kao što sam ih viđala nekada. Ja mislim da je to rezultat ono nekada upravo tog

nekakvog miješanja između različitih jel opet naglašavam ne samo etničkih skupina nego ljudi koji su dolazili sa raznih strana. U Banja Luku je uvijek dolazilo puno ljudi i Banja Luka je '69. doživjela jedan demografski potres kada je došlo puno ljudi tad. To je prva jel neka promjena u tom demografskom etničkom smislu kada je puno upravo te populacije, srpske populacije došlo poslije zemljotresa u Banja Luku i to je doprinijelo promjeni etničke strukture u samoj Banja Luci. Jer nekako ono što ja znam u gradu je više živjelo tog nekakvog izmiješanog bilo podjednako i jednog i drugog i trećeg, i jedne i druge i treće etničke skupine s tim da su okolna sela i okolna mjesta bila uglavnom naseljena najviše tim srpskim življem.

Danijela: A sam centar je više bio...

Zlatica: Recimo Manjača... sam grad, uže jezgro grada je bilo izmiješano, podjednako je bilo stanovništva. Ako gledamo recimo na ljekare, mislim da je bilo ljekara najviše muslimana ili Bošnjaka kako god da ih nazovem. Oni su otišli. Otjerani i tako. Bilo je puno direktora isto koji su bili Hrvati, muslimani i oni su protjerani, oni su čistili grad po Banja Luci.

Danijela: Kad ste osjetili vi i vaša porodica ili ti sama možda mogućnost da će se Jugoslavija raspasti? Jel možeš da se sjetiš tog trenutka kad si?

Zlatica: Pa ne mogu da se sjetim nešto određeno zato što ja jednostavno nisam baš vjerovala da će se to desiti, da će ljudi biti toliko glupi da nasjednu na nacionalističke priče, međutim očito da sam bila u zabludi. Pojavom Slobodana Miloševića mi je bilo jasno da neće biti dobro, to sasvim sigurno i da to ne može da izađe na dobro, al sam se nadala da će biti dovoljno pameti da se ne desi ovo što se desilo. To sam mislila i za Bosnu i Hercegovinu da neće s obzirom na to koliko su ljudi izmiješani bili etnički da jednostavno se ne može tako nešto desiti. Al eto desilo se. I mislim na kraju krajeva da je cijela Jugoslavija bila izmiješana, da svi mi imamo nekoga maltene u sve i jednoj bivšoj republici jer su ljudi slobodno hodali, ženili se, udavali, zapošljavali, odlazili iz svog mjesta rođenja na razna druga mjesta po Jugoslaviji i tako.

Danijela: Da li te je neko od prijatelja upozoravao na mogućnost rata?

Zlatica: Pa jeste, mislim šta znači upozoravao? Razgovarali smo tome, o tom smo razgovarali. Svak je imao neko svoje mišljenje. Bilo je ljudi koji su mislili, govorili da će bit sigurno rata, bilo je onih koji su govorili da neće biti, bilo je onih koji su se nadali da neće. Eto, to je.

Danijela: Da li je bilo u Banja Luci otpora ratu?

Zlatica: Pa jeste, jeste na samom početku. Banja Luka je nekako počela, Banja Luka je zapravo osjetila rat prije ostalih dijelova Bosne i Hercegovine zato što su ljudi odavde već devedesete godine, devedstprve odlazili na ratište u Slavoniju, dok recimo ja imam tetku, donosno imam rodbinu u Sarajevu, moja tetka je tad bila živa, ona je stari prvoborac i ostala je sve vrijeme Partizan antifašista i tako dalje i komunista, u to vrijeme kad smo mi ovdje, kad su ginula već djeca iz našeg grada po ratištima u Slavoniji, oni su još uvijek živjeli normalno. To njih još uvijek nije doticalo mada je tetka imala običaj da kaže mami da će se nešto strašno desiti Sarajevu, da vojska ukopava tenkove i tako, odnosno da to što se radi u Bosni i Hercegovini neće izać na dobro. Eto, bila je u pravu još prije nego što je sve krenulo. Tako da smo mi već ovdje devedesete i desvedetprve osjetili direktno rat mada Banja Luka nikad nije bila u zoni ratnih dejstava, a ovaj tad su već počela raslojavanja, počele su priče po kolektivima, počela su razdvajanja ljudi, posmatranje onih koji nisu kao mi, jel, uslovno rečeno. Tu mislim na srpsku populaciju. Počelo je ono eh, oni su drugačiji, nismo mi isto i tako. To je već tih godina krenulo i ajd, recimo, poslije izbora kad su se desili izbori '90. godine i kad je pobjedu koliko ja znam u Sarajevu, u glavnom gradu je pobijedio, su pobijedile reformske snage, međutim, budući da je

Banja Luka veliki, jel, velika opština bila, mislim ako se ne varam čak i najveća u bivšoj Jugoslaviji, prevagu su odnijele ove nacionalističke stranke i eto, onda je krenulo to raslojavanje, a konačno je negdje dovršeno onim septembarskim prevratom ono kad se dolaskom onih Arkanovih snaga i preuzimanje vlasti i u opštini i u policiji i u svim strukturama od strane SDS-a, odn. tog nekakvog srpskog režima, da tako kažem. Mada, Banja Luka u suštini poslije rata pogotovo nije bila za SDS i to se nekako i vidjelo i tako je i došlo do toga da SNSD postepeno preuzimao vlast u Banja Luci, dobijao više glasova i tako. Mada, eto, na samom početku rata to je bio SDS, to su bile promjene ulica...

Danijela: I kako su ljudi reagovali na to?

Zlatica: U Banja Luci je bilo protestnih šetnji na primjer. Ono kad je u Sarajevu sve krenulo, još 6. aprila kad je krenulo pucanje po ljudi i kad su pale one prve žrtve. Recimo, moj rođak je bio Goran odmah iza one dvije djevojke što su stradale na Vrbanji tu u blizini, dakle na Vrbanja mostu.

Danijela: Suada i Olga.

Zlatica: Suada i Olga jeste. Tako da nakon toga ovdje je bilo protestnih šetnji, bilo je čak i protestnih okupljanja, ali je to bilo vrlo kratkog daha jer su ljudi počeli masovno da odlaze. Još prije samog početka dešavanja u Sarajevu, ljudi su počeli odlaziti. Ne samo muslimani i Hrvati nego i Srbi isto tako u velikom broju, gradski živalj prije svega i mislim da je to negdje, razlozi su bili drugačiji, jel. Mislim da kasnije '92/'93. to je bio najveći, ono, najveća su protjerivanja bila u tom periodu, izbacivanje iz stanova, ostajanje bez posla, ako se ne javiš u vojsku automatski ostaješ bez posla pa te izbace iz stana i tako dalje. Dakle, šta je to drugo nego protjerivanje ljudi. Muslimani i Hrvati su tako odlazili, a Srbi su odlazili jer nisu htjeli da se uključe u takve aktivnosti da ih tako nazovem. Naravno i oni su doživljavali isto ako nisu htjeli da se javljaju u vojsku, ako nisu htjeli da idu u vojsku, ostajali su bez posla, doživljavali su isto što i njihovi sugrađani druge nacionalnosti, a osim toga su bili izloženi prijetnjama i da će im ubiti djecu, ne tako direktno, ali imate djecu pa vodite računa. Djeca su isto bila izložena takvim prijetnjama u školama, tako da su ljudi... neki su to prije samog početka rata prepoznali da će se nešto takvo dešavati i gledali su što prije da odu i to je bilo čini mi se baš ta populacija, ovaj, profesori, obrazovaniji svijet ja bih rekla, koji je odlučio da traži kruha na drugoj strani. Naravno većina ih je išla ono radit ko zna kakve poslove, ali sam da ne bude tu i da ne radi ono što im neko drugi naredi. Dakle, to su bile, to su već neki eto na početku. Mislim da je Banja Luka jedan od prvih gradova koji je doživio tako naglo iseljavanje već '91. ja bih rekla, da su se ljudi počeli iseljavati iz različitih razloga. Devedestprve, od '92, pardon, pa sve do samog kraja rata. Devedesetpete je isto bio jedan veliki egzodus ljudi odavde kad su opštine zapadne Krajine pale, oslobođene, kako god već to ko naziva, eh, tad je masa ljudi došla isto u Banja Luku i otjerala onaj ostatak nesrpskog stanovništva iz Banja Luke. To sam isto viđala pošto sam ja tamo blizu onih Marlesovih kuća, traktor, prikolice i tako dalje, useljavanje ljudi i tako.

Danijela: Po čemu je Banja Luka po tebi bila drugačija od ostatka Jugoslavije u to doba?

Zlatica: Eh...

Danijela: Jer svugdje bukti. Eh, sad, šta je to specifično za Banja Luku konkretno?

Zlatica: Na šta misliš? U koje doba?

Danijela: '92.

Zlatica: '92. Ne znam da li je bila drugačija. Bila je drugačija u tom smislu što ovdje nije bilo dana rata a počelo je to neko etničko raseljavanje, protjerivanje što mislim da nije bio slučaj u drugim sredinama. To se desilo kasnije, al mislim da je ovdje počelo mnogo ranije nego u nekim drugim

sredinama. Eh sad, moguće da griješim, ali to je neki moj osjećaj. Ja sam i '91. putovala u Bijeljino pošto je moj tata iz Bijeljine i njegova mama je tada umrla, na sve strane su bile barikade. Na sve strane i to te neke srpske formacije su bile. Jedva se moglo proći. Na sve strane. Iako još uvijek nije bilo rata i mislim ništa se još uvijek nije dešavalo.

Danijela: Da li se sjećaš 7. maja '93? I zašto je po tebi taj datum bitan?

Zlatica: Misliš na rušenje Ferhadije? A sjećam, kako da ne, pa svi smo to i čuli i osjetili. Osjetilo se i pod Starčevicom. Ne znam koliko ovi ljudi što su živjeli tu u blizini Ferhadije, mislim, njihove zgrade su čak i prozori su stradali i tako. To je bilo strašno. Ja moram priznat da sam se stvarno bojala pošto sam često tuda dolazila i ranije i za vrijeme rata pješice sam uglavnom išla jer nisam imala auto, ovaj, nekad biciklom da sam uvijek kad nailazim uvijek pogledam bože, jel Ferhadija na mjestu. Jest, dobro je, živa je još. Uvijek sam se bojala da će se to desiti, eto desilo se. Kad su u jednoj oči ono manje više sve te muslimanske bogomolje minirane s tim da nisu uspjeli Ferhadiju srušiti u prvom pokušaju potpuno pa su je ponovo minirali jer je minare bilo ostalo iako je za vrijeme zemljotresa palo bilo. Napola je bilo palo pa je obnovljeno. Ljudi su dolazili, plakali, mislim, policija je stajala okolo. Strašno je bilo. Uzimali komadiće Ferhadije one, ono što je odletjelo. Rijetko ko je išta smio da prokomentariše mada nas je bilo koji smo prokomentarisali i rekli da je to strašno, da je to vandalizam ali...

Danijela: Šta se dešava sa tvojom porodicom?

Zlatica: To je jasna poruka. To je jasna poruka. Kad nekome srušite bogomolje, mislim jasna je poruka ne želimo vas ovdje. Doviđenja. To vas isto čeka. Ono što smo uradili, čeka i vas sutra. Mislim nisu samo muslimanske, islamske nego i katoličke bogomolje su stradale, crkva na Petrićevcu, ova nije ovdje vjerovatno zato što bi možda oštetila i pravoslavnu crkvu, ne znam. Ne znam. Uglavnom ova nije katedrala u centru grada u bivšoj ulici fra Grge Martića nije stradala.

Danijela: Šta se dešava unutar vaše porodice? Jel vi želite otići? Kako se osjećate? Roditelji, brat, ti?

Zlatica: Ja sam od onih, a takvi su i moji roditelji, koji je rekao neću otići pa makar me ubili. Nema šanse. Ostaću ako ništa drugo, eto, za neko sjeme da ne kažem, eto. Jer jednostavno i moji su roditelji takvi bili i ja. Moj brat je studirao. On nije bio tu. On je devedesete otišao u Novi Sad, ali mislim da je '91. bila ona velika mobilizacija, il '92. više se i ne sjećam, '91. ja mislim da je bilo, kad je došao, možda čak i '90, došao je na raspust u septembru ono u julu, junu, julu, avgustu kući i zakačila ga ta mobilizacija koju je naredio, da li je naredio Mesić sam, znam da je Mesić naredio prestanak mobilizacije, pa je to spaslo mog brata da ne ode, da se skine. Onda je otišao u Novi Sad, više se nije ni vraćao do '96. poslije rata. Ovaj, eto to je, niko od nas nije želio da ode jednostavno. Mislim, to je moj grad i ne pada mi na pamet da me neko otjera. Može me samo ubiti, ništa drugo. I to je tako i bilo. Ja ne znam stvarno iskreno govoreći kako smo mi uopšte opstali tu pošto je moj otac musliman, mada u mom rodnom listu piše pošto sam ja '57. godište piše da je srpske nacionalnosti jer u to vrijeme nije bilo, nije postojalo to izjašnjavanje muslimani i tako to jer jednostavno kao kategorija nije, mislim da su oni tek '74. dobili sa onim ustavom novim koji je podijelio Jugoslaviju nažalost da su tad dobili tek pravo da se izjašnjavaju kao muslimani tako da u mom rodnom listu piše nacionalnost srpska i mami i tati. Ni jedno ni drugo nisu bili religiozni. Nit je tata išao u džamiju, nit je mama išla u crkvu, nit su vjerovali u boga ni jedno, ni drugo tako da eto, oni su, njih je to još više zbližilo. Njih je to što se desilo još više zbližilo. Mama je bila ta koja je ko lavica čuvala porodicu i tu po Banja Luci očitavala lekcije raznoraznim srbendama. Tate je bio čak i na nekoj radnoj obavezi, nešto je morao cijepat neka drva i tako, mada su oboje bili u penziji. Uglavnom, on je inače kapetan rezervni prve klase, al nije bio mobilisan. Po brata su dolazili tamo u Novi Sad da ga mobilišu. Meni su prijetili tu da ću dobiti otkaz. Ja sam im rekla slobodno, ne pada mi na pamet da.. mislim, bili smo spremni na to da

ostanemo i bez posla, ionako te plate nisu bile nikakve. Mogo si kupit jednu kutiju šibica, ono pakovanje šibica kad dobiješ onu platu. Ja sam držala instrukcije pa eto tako smo se nekako snalazili.

Danijela: Čekaj, jesi li ostala bez posla?

Zlatica: Ne, nisam nikada. Zato kažem, jako je čudno da nismo izbačeni iz stana. Prijetili su nam vrlo često, lupali, dolazili, lupali na vrata.

Danijela: Ko je dolazio?

Zlatica: Komšije vjerovatno. Ko će znat ko je. Nismo mi nikada otvarali, nikada. Mama svaki put kaže samo uđi, imam ja plinsku bocu pa ćeš i ti i ja sa mnom (34:49 – smijeh) u vazduh. I stvarno je vrlo često se to dešavalo. Zvali nas telefonom balinkura, balinkuša, nema šta nije bilo i koji to sve nazivi nisu bili. Kažem moja mama je bila stvarno oštra i smatrala je da je to njen zadatak, eto, pošto je ona nekakva, jel, da tako kažem Srпкиnja da treba da zaštiti ne samo porodicu nego svakog drugog čovjeka, svakog koga može da zaštiti. Na kraju krajeva ona je prosvjetni radnik. Cijeli život je radila u školi sa djecom i nije ih nikad ni po čemu razdvajala tako da ja razumijem, ona je bila i ostala takva i kažem po Banja Luci je tako kad god vidi da neko srbuje, očita mu i prekriži ga iz svog života. I eto.

Danijela: Pa jel bilo ovako neke da kažem neka u školi spomenula si da počinju razdvajanja. Jel ostao neki krug prijatelja tvoje podrške, porodice koji je, s kim si se, kako je izgledala socijalizacija tokom rata? Kako ste se oslanjali jedni na druge?

Zlatica: Nikako. Mislim, to je bilo... kako je bilo? Bila je ta jedna grupa ljudi koja je, ajd da kažem, mislila normalno, razmišljala kao i ranije i onda smo se mi sastajali kad nam neko odlazi. Kako je ko odlazio od tih drugih, da tako kažem, od nesrba kako je ko odlazio, onda smo se sastajali svi po kućama, u kući onog koji odlazi. To je sve moramo biti onako strogo tajno jer su ljudi odlazili preko noći. Neki su otišli a da se nisu nikome ni javili. Nisu nikome ništa rekli. Bilo je i takvih slučajeva. Al smo se uglavnom nalazili tako po kućama ljudi koji su odlazili, opraštali se na taj način. Eto. Jer su ljudi odlazili, ja ne mogu da kažem na koji način su se snalazili. To samo oni znaju jer su to bile vrlo ovako tajne operacije, da tako kažem, nisi baš mogao tek tako otići tako da su se ljudi snalazili ko zna kako i kako im je ko pomagao. A mi smo jednimo ovako mogli da ih ispratimo.

Danijela: Jesu li ljudi u tvojoj okolini bili izloženi nasilju? Ti il neko iz tvoje okoline?

Zlatica: Jesu. Jesu. Bili su izloženi nasilju i to. Dešavalo se da ljudima upadaju u kuće pogotovo tamo gdje su ljudi bili stariji ili gdje su ljudi otišli pa ostalo po jedno dvoje i tako. Bilo je tu svega zbilja. Bilo je premlaćivanja, bilo je tjeranje iz stana čovjek koji je šećeraš, nema noge, njima su naredili da moraju ić na peti sprat, iselit se iz Marlesove kuće i tako dalje. Moja kolegica je u školi dobila otkaz zbog kutije cigareta koje je dobila iz Hrvatske, Kolumbo koje je podijelila sa svima nama. Ja sam u to vrijeme bila pušač. Sa svima nama je podijelila to, eto neko je otišo i prijavio je. Imali smo dežurne prijavljivače koji i danas rade u elektro školi, koji su išli il u policiju, il u PPZ i prijavljivali tako prijavljivali ljude i žao mi je što ja nemam tu njenu potvrdu, to je ona ponijela sa sobom. Nažalost, oni su kao porodica svi tragično završili, ali je dobila otkaz zbog kutije cigareta i to su joj napisali tako i onda je revoltirana time otišla iz Banja Luke. Porodica i ljudi kojima nikad nije palo na pamet da napuste Banja Luku.

Danijela: Kakav je bio život recimo tokom policijskih časova? Kako ste kratili vrijeme? Kako ste se snalazili za hranu, konkretno tvoja porodica?

Zlatica: Pa, mi smo imali nekih zaliha pošto moja mama je takva bila. Ona je ono preživjela onaj rat pa je uvijek imala puno. Uvijek smo imali zalihe. Neko vrijeme smo živjeli od tih zaliha. Pravila su se tako

jela sa brašnom, ono što imaš. Jaja nam je znala donijeti komšinica iz naše zgrade jer je ona imala, odnekoga nabavljala. Eto tako, uvijek je bilo dobrih ljudi. Onda malo se snađeš ne znam negdje, negdje nešto nabaviš, dobiješ, eto tako. To je tako i bilo. Ono što... u školi isto. Umjesto plate koja kažem je bila nikakva povremeno su nam davali brašno, krompir, povrće. Eto to je to. Tako smo se snalazili. Svi smo, moji roditelji su inače ovako kao što sam ja sada debela, a oni su bili još deblji, došli na svoju normalnu kilažu, a ja sam izgubila nekih, ja sam tad bila mršava, izgubila sam nekih desetak kila, još mršavija (41:16 – smijeha) sam bila. Eto tako je bilo. Mislim, ne znam, razmjenjivalo se, kuhalo se nekako zajednički, je bilo tih dok su ljudi još bili tu pa smo se sastajali, pa smo nekako jedni drugima dobacivali, ne znam, nešto što smo napravili, neko uspije dobiti od nekoga, od nekuda pošalje paket pa se nešto napravi. Komšinica donese jaja pa se napravi nešto s jajima. Inače se sve jelo.

Milica: Jesu li dolazili neki paketi humanitarne pomoći u Banja Luci? Da li se sjećate?

Zlatica: Više su to bili onako ako imaš rodbinu. Nama je recimo slala tatina sestra iz Bijeljine koja je isto tako bila ugrožena. Ona je čak morala promijenit ime i morala je napustiti Bijeljину '95. Na kraju je morala. Vratila se danas, ali je morala promijeniti ime iako joj je muž Srbin. Nije mogo ništa da uradi. E ona nam je slala tako stavi na autobus pa pošalje jer smo se mogli čuti pošto su veze funkcionisale između Bijeljine i Banja Luke. Tetka na početku iz Sarajeva dok se još moglo funkcionisat. Onda smo mi njima nekako slali eto ono što mama uspije da nađe. Mama je čak išla i u Kolo srpskih sestara. Naravno, vrlo jasno su joj rekli da joj je muž musliman, da nema šta da traži pa je ona njih poslije toga zvala Kolo srpskih da ne budem vulgarna šta. Eto. Dobijali smo od Merhameta. Mama je isto otišla u Merhamet i Merhamet je isto davao pomoć. Što se tiče Karitasa i oni su pomagali, al više u lijekovima i pošta je dolazila povremeno preko Karitasa. I ona Adra je bila humanitarna organizacija, al preko te Adre smo slali u Sarajevo dok se moglo slati pomoć tetki i njenima.

Milica: Ja imam isto pitanje za higijenu kako ste se snalazili? Mislim da je to bilo mnogo teže, ne znam, sapuni...

Zlatica: Ima uvijek čovjek, mislim, mama je imala, mi smo imali zaliha stalno, ovaj, i zamrzivač ogroman, al dobro, to se potroši. Bilo je uvijek ulja, brašna, šećera. To je moja mama uvijek imala uz ogromne zalihe da smo mogli nekoliko ono bar dvije godine živjet od toga, ali eto, čovjek se snalazio. I škola... Ja sam sreća radila i dobijala novac. Al nije to bilo, to je bilo daleko od nekog normalnog života.

Danijela: Jedno drugo pitanje, sad da pređemo na drugi set pitanja...

Zlatica: Al je bilo u Banja Luci, mislim moglo se kupiti. Nije sad da je... bio je problem cigarete nabaviti. Moj tata je pušio čaj recimo pošto je strastveni pušač bio. Onda se u redovima čekalo da nabaviš cigarete koje su stare po ne znam koliko godina, ona Opatija pa 57. Ja sam pušila taj 57. Oh, pa to kad nađeš negdje, pa to bude ono... Ne znam, stvarno ne znam kako smo preživljavali. Ja sam, eto, zarađivala od tih instrukcija, mama i tata su imali tu nekakvu penziju koja je bila nikakva, eto, al opet neka sredstva dobijao. Tako se preživljavalo. Mi smo ušli u rat sa ono možda nekih hiljadu maraka ušteđevine, ako je i toliko bilo. Nije bilo sad neke ušteđevine da bi čovjek... nit smo mi štedili nešto nego. Eto to se, tako se živjelo bez plate bez problema dok to sve nije krenulo.

Danijela: Ima li ičeg da se rado sjećaš iz rata? Jel bilo ičeg lijepog? (46:25 – smijeh)

Zlatica: Teško. Teško. Mislim.

Danijela: Među ljudima.

Zlatica: Grozno je bilo ono sjedenje u mraku. Uf, kad dođeš, ajd preko dana imaš neki osjećaj koliko tolko nekog života. Odeš u školu pa sa djecom. Djeca su bila ok stvarno. Bilo je i tu nekih varnica između djece, al ja, ja to nisam stvarno dozvoljavala da se bilo šta dešava između njih tog tipa i uvijek sam našla načina da im objasnim ako neko nešto pokuša nekoga ovako da gleda drugačije. Mislim da tu nije bilo nekih većih problema, al su nam djeca nestajala preko noći isto tako, odlazila. Ovi iz škole tolko koliko su izlazili u susret pa da im daju svjedočanstva, prepis svjedočanstava i već tako nešto ako nešto treba tog tipa. Eto koliko tolko da mogu da odu. Neki su odlazili i bez toga, ali mislim da su tu bili korektni da su poslije davali djeci svjedočanstva i tako dalje. Bilo je kolega koji su znali reći, eto to je nešto čega se uvijek sjetim, jedna kolegica kaže jednom učeniku eto sve ti je super samo ti ime ne valja, a on se zove Haris, a on njoj kaže, divno se snašao, kaže bogami ni Vaše ime nije nešto posebno, ni Vaše ne valja. Neću reći kako se zove. Ona zna to kome je rekla i šta je rekla, al eto. Mislim to samo pokazuje o kakvom se čovjeku radi. To nema veze sa, kako bih rekla, neko je čovjek, neko nije čovjek i to je to. Nema veze jesi li Srbin, Hrvat, musliman, katolik, pravoslavac, Bošnjak ako si čovjek ili Jevrej, ne znam, ako si čovjek čovjek si, ako nisi nisi.

Danijela: Htjela sam te pitati drugu jednu stvar. Znači, s jedne strane rat se može tumačiti, na dosta ovih stvari se pozivam koje si rekla, kao taj neki etnički sukob u Bosni i Hercegovini da se odjednom pojavila ta neka mržnja i tako dalje, s druge strane postoje oni to je jedan kamp da kažem, drugi kamp se dogodio zbog privatizacije, zbog pretvaranja društvene svojine u privatnu pa možda da se ti tu malo probaš odrediti kako ti vidiš rat, dakle, da li kao više to jedno kao etnička animoziteti, mržnje ili s druge strane misliš da je imalo udjela evo danas je sve privatno, mi nemamo nešto društveno.

Zlatica: Ja to prosto jednostavno vidim kao hegemonističke težnje, odnosno borbe za teritorije određenih grupacija u konkretnom slučaju Slobodan Milošević, srbijanski režim, odnosno čitava ona klika SANU i tako dalje. To je neko pripremao. Kad eto nema veze po mom mišljenju. Naravno, sve se može pretvoriti i u neki etnički sukob. Sve. Najlakše je ljude zavadi na taj način, al ovo je čista bila borba za teritorije. Mi nećemo, mi hoćemo svoje, mi se dogovorili, ne znam, Milošević, Tuđman, podijelit ćemo šta je čije i bog te veselio. To je to. Mislim kakva privatizacij. Šta znači privatizacija? Pa i to se moglo riješiti. I to se moglo, eno, ne znam, ove zemlje istočnog bloka da ih tako nazovem. Sve su bez problema prešle na neku, na neki novi sistem, a mi smo se raspali čisto zbog toga što je neko imao određene težnje prema nekim teritorijama i tako dalje. Ma kakav to...

Danijela: Kako danas tumačiš rat i poslijeratni mir? Kako tumačiš, dakle, evo iz ove sad nakon toliko godina rat i poslijeratni mir? Ja bih sad da idemo na taj...

Zlatica: Misliš na Bosnu i Hercegovinu? Pa evo, ovo što mi danas imamo čini mi se onako samo jedan produženi sukob na drugi način. Ovakav vid države kakvu mi imamo je zapravo nešto jedna nemoguća tvorevina koja teško može da funkcioniše. Jedna nedemokratska tvorevina. Jedna tvorevina koja je nastala... Šta je Dejtonski sporazum? Kako ga ja vidim? Dejtonski sporazum je sporazum, dakle, nešto jedan ugovor koji je zaustavio rat i to je ok. Nakon toga treba sjesti i dogovoriti se kako će izgledati država, ta država koja je nastala nakon rata, nakon ratnih zbivanja. Mi nemamo ustav. Mi nemamo ustav. Mi imamo Dejtonski sporazum. Dejtonski sporazum je obični sporazum, nije to ustav jedne države. To je apsolutno nemoguće. Imamo entitete, imamo državu konstitutivnih naroda. Šta to znači? Šta to znači? Mislim konstitutivni narodi? Ja razumijem građanin, ne razumijem šta znači konstitutivni narodi. Ko god živi na prostoru neke države, pogotovo ako je rođen tamo, pa on je pripadnik te države kako god okreneš. Ko god bio i šta god bio. I ako dođe u tu državu i odluči da živi, on je građanin te države. Dakle, mi imamo jedan samo onako zaustavljeni sukob, neriješeno sve, jedan potpuno nedemokratski sistem koji ne podržava očito ni Zapad, niko se nije pozabavio time da poslije rata zabrani nacionalne stranke, njihov rat, niko se nije pozabavio time da poslije rata kaže e ne može ovih sto ljudi ne mogu se nikad ni u kakvim uslovima kandidovati ni

na kakve pozicije. Jer mi imamo ljude i danas nas vode ljudi koji su na ovaj ili na onaj način učestvovali u ratu. I to je to. Nema, dok god je to tako, dok god ne može građanin Bosne i Hercegovine da se kandiduje za bilo koju funkciju u Bosni i Hercegovini, ja tu ne vidim nekog napretka nego može samo Srbin, Hrvat ili musliman, odnosno Bošnjak i to je doviđenja. Nema tu, nema života. Entiteti. Jedan se entitet ponaša kao država, drugi entitet opet nešto nedefinisano, Brčko distrikt, mislim, jedna nemoguća tvorevina, administrativno nemoguća. Koja to država ima 14 ministarstava prosvjete i tako dalje, da o daljem ne govorim.

Danijela: Kako je rat promijenio vaše gledanje života? Kako se odrazio na neko vaše okruženje u smislu onog šta nam je oteto i šta je nepovratno izgubljeno? Šta smo mi izgubili sve? Možemo pričati o gubitku.

Zlatica: Ma izgubili smo sve. Izgubili smo mir, izgubili smo dobre odnose, zajedništvo, solidarnost. Izgubili smo jedan normalan ljudski život. izgubili smo mogućnost da imamo takav život. zbilja. Ja ne znam. Možda će generacije koje dolaze uspjjet nešto da promijene, al ne znam kako čovjek da živi negdje normalno ako se sve određuje gdje god da se nalaziš da li se zoveš Marko, Franjo ili Muhamed. U jednoj je to dobro, u drugoj ne valja. Ako se zoveš Muhamed, ovdje ne valja, u Sarajevu valja. Tu nema života. Izgubili smo poštovanje, izgubili smo ljubav, izgubili smo jednu mogućnost za pristojan život. Ovo danas je preživaljavanje, životarenje praktično. Možeš se samo zatvorit u neki svoj krug i tu eventualno naći neki mir, al kako da budeš miran ako sve oko tebe ne valja, kako da budeš sretan ako su ljudi oko tebe nesretni.

Danijela: Da li ti misliš da kao građanka imaš mogućnost da nešto promijeniš u društvu, u državi lično?

Zlatica: Pa mislim da u društvu, u državi teško mogu šta da promijenim. Mogu da promijenim eventualno u nekom svom krugu u kojem se ja krećem. To sam mogla i za vrijeme rata u tom smislu da ostaneš ono što jesi i da pričaš ono što stvarno misliš, znači ponašaš se ljudski u tom nekom svom krugu, pomogneš kome možeš da pomogneš, dakle da ljude gledaš kako si ih uvijek gledao. Mislim da je to jedini način, a sada da možeš pomoći ovako na drugačiji način, možeš jedino il da se politički angažuješ pa da pokušaš tako što je isto vrlo teško jer moraš biti u nekoj odgovarajućoj vladajućoj stranci da bi nešto postigao, možeš isto tako, ne znam, al i to nije jednostavno da budeš nekakav tajkun pa da nešto pokušaš parama promijeniti, al ti obično nisu na ovoj nekoj strani nego na nekoj drugoj. Tako da vrlo vrlo teško kao građanin možeš nešto promijeniti. Možeš izać pa glasat za nekog drugog. Eto to je neka satisfakcija da si glasao, da nisi glasao za onoga koji te upropaštava nego si glasao za nekog za kog misliš da će bit bolji.

Danijela: Šta misliš da država i entitetske te vlade i država kao jedna država takva kakvu si je opisala, šta treba da preduzme da bi mogučila bolji život građana? Evo možeš se osvrnut na ove neke trenutne stvari koje se dešavaju u RS-u, u BiH. Da li po tebi država čini dovoljno ili ne, odnosno šta bi trebalo država možda da učini? eto pojedinac ne može, utopistički šta bi država trebalo da uradi?

Zlatica: Ja mislim da bismo se mi trebali organizovat kao što su se nekada Partizani organizovali i borbena to, odnosno borbom napravili nešto. Ja drugi način ne vidim. Što se države same tiče ovakva kakva jeste ne vjerujem da će bilo šta bilo ko promijeniti. Dok god je ovakva država takva kakva jeste, ja tu stvarno ne vidim mogućnost da se nešto promijeni. Mislim da je to uvijek kamen spoticanja. Ljudi bi se vrlo lako i vrlo brzo povezali prvo na nekoj ekonomskoj osnovi što rade i danas jer veze bez obzira što oni pokušavaju sve to da podijele na neka tri dijela ili više dijelova, ljudi trguju između sebe, jedni između drugih, pomažu jedni drugima na ovaj ili na onaj način onako kako bi to trebalo da bude da je država normalna, da se ljudi bez obzira na to i dalje snalaze. To samo govori da ovaj naš rat nije bio baš nešto iz neke mržnje, kakva mržnja, nego to tako proizvede, naravno to se zove

fašizam, jel. To su doživjeli i u Njemačkoj, to može da doživi svaka država, ništa neobično, ali u ovakvoj konstelaciji snaga i u ovakvoj tvorevini kakvu mi imamo ja ne vidim da se tu nešto može promijeniti. Može se promijeniti ako dođe neko poput neki jak čovjek poput Tita kakav je Tito bio il ne znam neko ko će ljude okupiti ili organizovati i tako dalje, il ko će okrenuti na drugu stranu da tako kažem pa počet pričat o ljubavi i o poštovanju, al ovako dok god se priča o Srbima, Hrvatima, muslimanima, Bošnjacima tu nema, nema tu života nikakvog.

Danijela: Reci mi kako vidiš svoju budućnost kao pojedinac, pojedinaka u porodičnom i društvenom smislu? Kako vidiš svoju budućnost i šta po tebi predstavlja nadu u bolje sutra? Dosta si ti i angažovana, nije sad da vodiš jedan potpuno privatni život. Baviš se specifičnom i oblasti i tematikom. Da li misliš da rad i angažman u tom smislu kulture sjećanja može pomoći?

Zlatica: Može pomoć, sigurno da može pomoć, al to su sve neki mali koraci. To će možda jednog dana imati veću i značajniju vrijednost, ali u svakom slučaju ne treba se predat. Treba raditi mic po mic pa ako kolko tolko čovjek može da doprinese to je to.

Danijela: Da li je to na neki način rad za ono sutra?

Zlatica: Pa sigurno da jeste. Sigurno da jeste.

Danijela: Da li vidiš još neke primjere rada za budućnost u Banja Luci ljudi koji se bave, koji žele mir da kažem (01:03:54 – nejasno)?

Zlatica: Ima ima u Banja Luci eto i vi radite, isto angažovani, mislim angažovani ste u tom smislu da nešto poboljšate, da nešto pokušate. Eto, ja bih voljela da smo svi skupa još nekako kako bih rekla jači i agresivniji, da tako kažem, jer valjda se jedino tako može na taj način, ali ako ništa drugo bar smo negdje čini mi se trn u oku ovim mnogim, ovim političarima i ovima koji koriste ovu ljudsku bijedu da tako kažem.

Danijela: Ima li boljeg sutra, Zlatice?

Zlatica: Pa ja sam uvijek optimista. Mislim, ja nisam, ja nikad nisam bila pesimista, ali mislim da neće još biti izvjesno vrijeme ovdje poboljšanja kažem dok se ili ne pojavi neko ili ne znam, možda je došlo vrijeme, možda je ovo što se dešava sa ovim Davorom Dragičevićem kojem skidam kapu i pojedincima po Banja Luci koji poput Srđana Puhala i Srđana Šušnice i Bursaća i vaših organizacija, mislim da to negdje budi nadu da je došlo možda neko vrijeme da se nešto mijenja pogotovo ovaj čovjek taj Davor Dragičević koji je uspio da okupi oko sebe ne samo ljude iz Banja Luke nego iz cijele Bosne i Hercegovine pa i šire što mislim da je neki znak da je ljudima stvarno već došlo do guše. Jer to je jedini način da se nešto mijenja kad stvarno pređeš sve granice i kad ljudi više ne mogu da izdrže, jednostavno se samoorganizuju u očaju.

Milica: Ja sam samo htjela pitati, vratila bih se onaj period rata, spomenuli ste ovaj prevrat '93. Jel se možda sjećate tih događaja da nam opišete malo to pošto se malo priča o tome, malo se zna?

Zlatica: Pa sjećam se. Ja sam recimo, sjećam se tih momaka koji su sve, kako bih to nazvala, i institucije i organizacije počev od Pošte, ne znam opštine, sve institucije po gradu stajali su ispred sa crvenim kapama, maskirnim onim uniformama, sa onim, ja se ne razumijem u oružije jesu li to automati, mašinke, nemam pojma, uglavnom su to držali tako i sjećam se, recimo, ja sam nešto u maloj čaršiji i oni su tamo pred Poštom stajali, njih četvorica, i ovamo onda dalje gdje god si išao gdje god je bilo tako neko policija, ne znam, nisam išla do policije al ovamo opština, onaj tenk sam vidjela na slici, to nisam stvarno vidjela svojim očima, al eto, to je to. Čula sam i do ljudi da su tu u gradu bile neke dvije struje od onih koji su bili u policiji bliže organima vlasti, da su bile neke dvije struje koje

jedna je bila normalna da tako kažem koja nije bila za promjene, za protjerivanje, za ovo, za ono, druga je bila ta SDS struja koja je radikalna, koja je uradila to što je uradila.

Milica: Da li se možda sjećate imena tih nekih ljudi koji su donosili odluke tih godina u Banja Luci?

Zlatica: Pa eto, to je bio onaj recimo kako se ono on zvao, Vukić. Njega više niko ne pominje. On je nestao. On je doktor bio, doktor Vukić. Pa bio je u tim SDS snagama je bio onaj doktor Milanović na primjer, on je poslije kardiolog. On je poslije se povukao iz toga. Predrag Radić, moglo bi se reći i ovako i onako za njega. On je nešto kao i pokušavao. Brđanin. On je govorio o nacionalnoj nivelaciji kadrova i to sve. To se sjećam kad sam ga slušala na televiziji kad kaže nacionalna nivelacija kadrova, u Banja Luci će ostati 2 do 3 % nesrba. Tako, boga mi, izgleda i bi. Tolko može da radi u Banja Luci nesrba. Eto. On je to pričao. I sva ona polumenta koja je bila tu za vrijeme rata i ne znam. Dobro, Nikola Koljević, on je Banjalučanin. Svi su oni dolazili tu i Karadžić. Za Karadžića kažu da je došao da odnese pare. Ja ga nisam viđala moram priznati, al eto bio je onaj Bogdan Subotić koji je nekakav general. Bio je onaj, kako se on zove, Ilišić čini mi se. Gugo Lazarević. To su sve bili ljudi koji su pričali vrlo ružne stvari. Bilo je među njima onih koji su pričali kako će Vrbasom ploviti nesrpske glave i tako dalje. Eto. Što bi moja mama rekla Gugo Lazarević je živio sa, imo je ljubavnicu Hrvaticu pošto ga je moja mama poznavala. Oni su, mama je bila mentor za pedagošku akademiju, zna ga cijeli život, šta on ima da priča, njegova ljubavnica, živi dvadeset godina sa ljubavnicom Hrvaticom, a njegova kćerka sa muslimanom. Eto, to je tako. Al to su ti i taj Gugo Lazarević je eto danas kao neki priznati zaslužni građanin ovog grada i tako dalje. To uzimam kao neki primjer. I taj doktor Vukić, ne znam stvarno šta je s njim. Onda onaj, kako se ono on zove, Anđelko Grahovac čini mi se. Bilo je tu njih, al što je zanimljivo sve su to ljudi koji su u svojoj porodici imali bilo da su im žene bile druge nacionalnosti bilo da im je, ne znam, da su im se djeca poženila tako poučavala s nekim ko je druge nacionalnosti. Svi su oni bili manje više u mješovitim brakovima. Svi manje više. Ja se sjećam, recimo, ovog jednog, on je bio na radio Banja Luci, slučajno sam pošto je to već bilo takvo vrijeme pa čovjek zna htio ne htio ko je šta je i čuje ko je ko, Josif Tatić ja mislim, ne mogu se sjetiti baš imena i prezimena, on je meni rekao, bili smo na nekom prijemu radio Banja Luka je bila i on meni kaže, pričamo mi i vidi on i čuje kakvi su moji stavovi i kaže ja mislim da vi morate malo više da slijedite put vaše majke, a ja njemu kažem reko znate šta, ja mislim da biste i vi trebali malo više da slijedite put vaše majke jer je njegova mati Hrvatica. On je začepio odmah. Nije sa mnom više razgovarao, ali eto to je ovako, to je nešto. Takve su se stvari dešavale. Ja idem recimo u Srbiju kod brata i dok sam išla na pasoš nisam imala problema, onda kad sam išla na ličnu kartu, morala sam staviti mamino ime pa me svaki put pitaju, ispituju sve – koja mi je krsna slava, kad je sveti Sava, sve, sve, sve. I kad sam sa školom išla na sajam knjige, jednom su me čak skinuli pa sam se ja vratila na Raču i prešla na Raču. Svaki put bude tako ispitivanje. Jednom sam čak rekla da sam vanbračno dijete. Ovome sam na Pavlovića ćupriji rekla da mi je otac musliman, al da to nema veze, da je dobar čovjek što on nije, a onda je on mene iako sam sa školom išla izbacio. Ja sam otišla na Raču i prešla. Pa tako mene kolege pitaju ove normalne kako ti to sve znaš, ja nemam pojma, mislim koji su to sve pravoslavni praznici, pa eto reko silom prilika naučila. Morala sam naučiti. Znam koja je mamina krsna slava. To znam. To je mama inače pričala kako se to nekada obilježavalo, kako su svi dolazili, svi i kad se pravi Nikoljdan, kad baka pravi za komšije i prijatelje muslimane onda deda uvijek kaže pazi Savka, nemoj slučajno da bude mast u blizini il svinjetina kad pripremaš za naše komšije muslimane. Eto. I svi dolazili, svi dolazili. Bez razlike. Kao što su i oni išli komšijama i na Bajrame i na Božice, već ko je šta slavio.

Danijela: Moglo se. Sad se ne može.

Zlatica: U onoj Jugoslaviji prije rata, a da ne govorim u ovoj sad. To je to.

Danijela: Mi smo zatrovani i trebamo se...

Zlatica: Mi smo, jesmo bolesni.

Danijela: Da, trebamo ozdraviti zapravo. Trebamo se izliječiti.

Zlatica: Mi smo bolesni od nacionalizma, fašizma. Ja bih rekla fašizam. Čisti fašizam. Ono tipično pa se desilo što je rekao onaj Ni Neler – kad su došli po mene, više nije bilo nikog da me brani. Eto, to se nama desilo i dešava. Nažalost. Meni ni dan danas nije jasno kako je moguće da su se ljudi tako okrenuli preko noći. Meni to nikako nije jasno. Ja razumijem strah, razumijem da se čovjek boji, al da nešto još preduzmeš u tom smislu, da nekoga uvališ da tako kažem, to stvarno ne razumijem. A to neki kao da su jedva dočekali. Kao da su se jagmili šta će ružnije i gore nekom napraviti. Ja to ne mogu da shvatim, nikad. Zbilja ne mogu da shvatim.

Danijela: Da li ti imaš neka još pitanja? Ja mislim da je ovo za sada da je to to. Zlatice, jako ti se zahvaljujem na izdvojenom vremenu...

Zlatica: Ako sam šta mogla pomoć...

Danijela: I na tvojoj priči. Eto, puno nam je značilo da čujemo ovo što si imala danas reći.

Zlatica: Nisam spominjala imena, al eto.

Danijela: Nema veze.

Zlatica: Mada neke treba stvarno spomenuti. Mislim na ove sitnije igrače da tako kažem.

Danijela: Zlatice, hvala ti.

Zlatica: Nema na čemu.

Danijela: Evo završavamo intervju. Dobro.